

ROBERTO SCAGNO
Strategia culturala a Romaniei dintr-o perspectiva italiana

(Conferinta tinuta de dl Roberto Scagno la Colocviul International Limba romana in lume, de la Institutul Cultural Roman din Bucuresti, pe 29 octombrie 2005)

Titlul sinteticei mele interventii cere inca de la inceput o precizare. Bineinteles, observatiile si propunerile mele nu se refera la problemele ridicate de conflictul de competente dintre diversele institutii statale romanesti, create tocmai cu scopul de a orienta politica culturala a Romaniei catre strainatate. In acelasi timp, in aceasta interventie, nu ma voi ocupa de chestiunile relative la sustinerea culturala a comunitatilor romanesti din Basarabia si Bucovina si, in general, a comunitatilor romanesti „din diaspora“, si nici de problema complicata a dialogului cu „postexilul“ romanesc. Se subintelege ca punctul de vedere de la care pornesc – „perspectiva italiana“ – este unul personal, al unui italian care se gaseste de mai bine de 30 de ani in contact cu cultura romana si care este profesor si cercetator al Departamentului de Romanistica al Universitatii din Padova.

- Doua popoare si doua culturi care par sa se cunoasca foarte putin

In preajma intrarii Romaniei in Uniunea Europeana ne gasim in fata unui fenomen total nou al raporturilor intre Italia si Romania: contactul direct cu zeci de mii de romani stabiliti in Italia (imigratia economica cu diverse niveluri de pregatire culturala si care implica diverse probleme de integrare culturala si educatie) si de italieni in Romania (delocalizarea firmelor industriale si comerciale si impactul lor puternic care comporta consecinte sociale si economice nelipsite total de elemente pozitive deoarece incurajeaza initiative diverse). Sint, in fond, doua popoare si doua culturi care par sa se cunoasca foarte putin, cu toate ca au origini lingvistice comune si asemanari in dezvoltarea istorica moderna.

Exista, in ceea ce priveste partea italiana, un interes crescind pentru cultura romana in mod complet si cu informatii specializate nu numai despre aspectele lingvistice si literare, dar si in ceea ce priveste istoria, arta si mai ales societatea si economia romaneasca, modul in care se formeaza noua societate civila in Romania, constienta si responsabila, raportul dintre religie si etica sociala, dialogul dintre confesiunile crestine, problema minoritatilor. La aceasta cerere de informatie, specializata si punctuala, raspunsul este fragmentar, cazual, obtinut numai gratie bunavointei, intuitiei sau capacitatii organizatorice a persoanelor singulare, atat romani, cit si italieni, care se ocupa de difuzarea culturii romane in Italia, in universitati si in institutiile specializate.

- Lipsa unui cadru strategic general

Dupa 1989, institutiile culturale romanesti, eliberate de cenzura si propaganda ideologica a regimului comunist, au reluat colaborarea cu institutiile italiene; este suficient sa amintesc programele Tempus si Erasmus, colocviile stiintifice in diversele discipline, expozitiile istorico-artistice nascute din colaborarea dintre muzeele romanesti si Centro Nazionale delle Ricerche si alte institutii italiene, punerea in scena a unor spectacole teatrale, turneele muzicale ale orchestrelor clasice, saptaminile cinematografice etc. Tot acest efort s-a realizat in afara unui cadru strategic general, care sa aiba niste obiective si etape stabilite in prealabil, si fara o coordonare eficace, si a continuat intre mai sus-numitele institutii. Cu toate acestea, se poate sublinia ca rezultatele pozitive obtinute in anumite domenii si interesul suscitit de anumite initiative au avut doar o rezonanta de moment.

- Chipul umbrat al complexului psihologic de inferioritate-superioritate

Oameni de stiinta italieni preocupati de problemele romanesti, pe care ii vom numi in mod general „romanisti“, au cerut in mod repetat in toti acesti ani, care in curind se pot numi decenii, o

contributie concreta din partea romaneasca la initiativele lor editoriale si un ajutor real pentru a putea da un raspuns competent la cererea de informatie specializata de care am vorbit mai sus. Acest sprijin, vreau sa fie bine inteles, nu se refera, exclusiv si in mod expres, la un ajutor financiar sau economic pentru initiative de publicare, dar se poate realiza numai printr-o colaborare bilaterala coordonata.

La toate cererile noastre repetate am avut, in loc de un raspuns, tacere, o tacere din ce in ce mai rasunatoare, care a inabusit entuziasmele de dupa 1989. Cauzele acestei taceri sint multiple, dar, dupa mine, se rezuma la mentinerea in politica culturala romana pentru strainatate a unor inradacinate „pseudomituri ale identitatii“.

Primul ar fi celebrul „prin noi insine“, deformat fata de nucleul sau original liberal in versiune national-comunista si perpetuat, in cele din urma, de post-national-comunism, si care este insotit de falsul obiectiv al crearii unei asa-zise „imagini pozitive a Romaniei in lume“, care sa culmineze cu cistigarea Nobelului literar, o adevarata obsesie. Al doilea pseudomit de matrice „protocronista“ are chipul umbrit al complexului psihologic de inferioritate-superioritate, care creste in sterila si paralizatoare sa negativitate, cind este insotit de insuficienta cunoastere a celorlalte culturi (la acest punct nu se poate sa nu subliniez carenta de informatie despre „lume“ in presa scrisa sau la televiziunea din Romania). Al treilea pseudomit este cel etnicist-romantic tirziu, care reprezinta un amestec de trei elemente: „sufletul romanesc“, „sacralitatea limbii romane“ si „intraductibilitatea poeziei romane“ (de la Eminescu la Blaga, de la Barbu la Stanescu). Prezenta strivitoare a acestor trei pseudomituri si, de multe ori, amestecul lor pervers au impiedicat pina acum formarea unei strategii comune intre romani si italieni si au avut un rol negativ in realizarea de evenimente culturale importante, limitind aceste evenimente in amploare si reducindu-le in vizibilitatea lor intrinseca si, mai ales, impiedicindu-le sa constituie o baza pentru viitoare colaborari.

- Modalitati gresite de a face politica culturala

Despre pseudomituri si consecintele lor se pot aduce numeroase exemple, fapte concrete, in fond, toate „ocaziile pierdute“. Dar vreau sa ma limitez aici doar la a descrie aceste modalitati gresite de a face politica culturala. Proiectele initiale, de multe ori interesante si „cu bataie lunga“ (prezentarea documentarelor stiintifice inedite, expozitiile istorico-artistice de prestigiu, recuperarea unor figuri si evenimente ale raporturilor italo-romanesti etc.) se desfasoara fara colaborarea specialistilor italieni (singurii care ar fi capabili sa inteleaga contextul cultural italian si dedesubturile lui), realizindu-se cu aportul unor structuri marginale, locale, amatoristice, care nu au ecou in spatiu si timp. Aceleasi proiecte – daca ar fi fost realizate impreuna cu specialistii italieni care fac parte din universitati si au legaturi profesionale cu institutiile italiene de virf, care ar fi putut sa implice structurile locale (primarii, Provinciile, Regiunile etc.) – ar fi putut deveni premise esentiale pentru a avea un posibil suport financiar public si privat.

Tabloul descris pina acum ar putea parea blocat intr-un negativism fara iesire. In realitate, nu este asa. In plan constructiv, este necesara rediscutarea si reelaborarea propunerilor formulate in cadrul intilnirilor internationale organizate de Fundatia Culturala Romana din 1996, 1998 si din 2000, propuneri concretizate numai partial sau intrerupte intre timp. In particular, ar trebui sa fie reluata publicarea unei reviste de studii romanesti cu o directie internationala si un interes interdisciplinar (New International Journal of Romanian Studies, 1998, 1999, 2000). Ar trebui reluat proiectul ramas nefinalizat al publicarii unui Anuar cu un profil bibliografic, in care sa fie inregistrate publicatiile, traducerile si manifestarile de importanta stiintifica despre cultura romana, care au aparut in strainatate despre Romania, eventual on-line.

In sfirsit, s-ar putea incepe o politica de coeditare, colaborare cu edituri straine, care arata interes pentru cultura romana. Problema traducerilor unor opere romane in diferite limbi europene ar trebui sa fie gindita in conformitate cu un proiect deschis la sugestiile si indicatiile celor care, in

strainatate, au avut o experienta directa de traducere si/sau de coordonare a unor traduceri. Cu acest scop ar trebui sa se infiinteze un fond pentru plata acestor traduceri, dupa standardele occidentale, avind in vedere calitatea traducerilor si nu cantitatea lor. S-ar putea infiinta niste laboratoare/stagii pe timp scurt si intensiv, formative, care sa se adreseze tinerilor cercetatori occidentali interesati de o viitoare activitate profesionala in acest domeniu.

- Sa evitam blestemul manolic

Parafrazindu-l pe Cioran, tinarul Cioran delirant si inflacarat din 1936, avem inca timp sa evitam blestemul manolic. Nu mai putem sa retrain mitul lui Manole pina la capat. Nu se poate sa mai facem un „sacrificiu de constructie“, dar se poate evita reluarea de fiecare data de la capat: constringerea la repetitie (repetarea aceluiasi comportament, chiar daca este irational si neadecvat). Conchid cu frumoasa amintire despre prietenul drag care a fost Marian Papahagi, prematur smuls de la activitatea lui de a constitui o arhiva sistematica, in parte realizata, a raporturilor italo-romanesti si de a conduce o revista – Studi italo-romeni (1997-1998), revista nascuta din initiativa sa si din colaborarea dintre catedra de Limbi si Literaturi romanice a Universitatii „Babes-Bolyai“ din Cluj si a Societatii „Dante Alighieri“. Un model de urmat.

Padova, octombrie 2005

(Publicato in “"Observator Cultural" nr. 294, 10 noiembrie-16 noiembrie 2005)